

Nr 143

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bostadslån till domänverkets fast anställda arbetare; given Stockholms slott den 4 mars 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sam. B. Norup

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att domänstyrelsen skall medgivas rätt att under år 1955 disponera ett belopp å högst 1 000 000 kronor av domänverkets driftsinkomster för bostadslån till fast anställda skogsarbetare.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 mars 1955.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÅNG, ERICSSON, NORUP, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, social- och civildepartementen anmäler **chefen för jordbruksdepartementet**, statsrådet Norup, fråga om bostadslån till domänverkets fast anställda arbetare samt anför därvid följande.

I skrivelse den 17 maj 1952 hemställde domänstyrelsen hos Kungl. Maj:t om bemyndigande att med anlitan­de av domänfondens driftmedel bevilja vid domänverket fast anställda arbetare lån till bostadsförbättring och bösättning. Efter att i ärendet ha inhämtat yttranden från statskontoret, riksräkenskapsverket, bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen fann Kungl. Maj:t framställningen icke för det dåvarande föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I skrivelse den 26 september 1953 upprepade domänstyrelsen sin hemställan, som emellertid efter att ha remitterats till nyssnämnda myndigheter ävensom statsens avtalsnämnd icke heller nu föranledde någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Vid 1954 års riksdag väcktes i ärendet motioner i såväl första som andra kammaren (I: 252 och II: 350). Riksdagens jordbruksutskott, till vilket motionerna hänvisades, uttalade vid behandlingen av dem (JoU 46), bland annat, att den i ärendet förebragta utredningen icke var tillräcklig, för att det med säkerhet skulle kunna avgöras, vilka konsekvenser genomförandet av förslaget skulle medföra för de former för tryggnad av arbetskraft, som tillämpades sedan lång tid tillbaka. Frågan borde därför bli föremål för närmare utredning. Sålunda borde, bland annat, prövas om garantier förelåg för att kronotorparna genom det nya systemet icke skulle komma i sämre läge. Även i övrigt ansåg utskottet motionärernas förslag behöva ytterligare klarläggas. Sålunda borde undersökas, huruvida icke ett bemyndigande i motionernas syfte skulle komma att innebära, att ståndpunkt fattades i ett principiellt spörsmål som övervägdes inom 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna. Uppmärksamhet borde vidare enligt utskottet ägnas

spörsmålet, vilka verkningar den föreslagna verksamheten kunde få för bostadsplaneringen på landsbygden, varjämte avvägningen av medelsanvisningen krävde ytterligare överväganden. Utskottet förklarade sig med hänsyn till vad sålunda anförts icke berett att taga ställning till den praktiska utformningen av låneverksamheten men ansåg i likhet med motionärerna det vara synnerligen angeläget, att domänverket bereddes möjlighet att i konkurrens med det enskilda storskogsbruket ordna sitt arbetskraftsproblem. Utskottet, som inhämtat, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på frågan, ansåg det lämpligt, att ifrågavarande spörsmål i första hand övervägdes av Kungl. Maj:t, innan ytterligare åtgärder vidtogs. Därvid förutsatte utskottet, att vid den förnyade prövning, som kunde komma i fråga, de av utskottet anförda synpunkterna skulle komma att beaktas.

I enlighet med utskottets därom gjorda hemställan beslöt riksdagen att genom skrivelse bringa till Kungl. Maj:ts kännedom vad utskottet anfört (rskr. 389).

Kungl. Maj:t uppdrog därefter den 30 december 1954 åt domänstyrelsen att, med beaktande av vad som anförts i utskottets nämnda utlåtande, utreda ifrågavarande spörsmål och till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I skrivelse den 27 januari 1955, vilken inkommit till jordbruksdepartementet den 8 februari samma år, har domänstyrelsen redovisat det verkställda utredningsuppdraget samt hemställt om bemyndigande att med anlitan av domänfondens driftmedel intill ett belopp av 3 000 000 kronor under år 1955 till arbetare, som erhåller fast anställning vid domänverket, bevilja bostads- och bosättningslån i enlighet med i skrivelsen närmare angivna riktlinjer. Över domänstyrelsens framställning har, efter remiss, yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens avtalsnämnd, fullmäktige i riksbanken, Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet samt 1948 års kronolägenhetsutredning.

Domänstyrelsens förslag

Ändamålet med de föreslagna bostads- och bosättningslånen är att främja fastare anställningsförhållanden för domänverkets skogsarbetare. I sin den 27 januari 1955 dagtecknade framställning har domänstyrelsen redogjort för verkets behov av dylika arbetare samt uppdragit riktlinjerna för låneverksamheten.

Behovet av arbetskraft. Domänverket beräknas ha ett stadigvarande behov av omkring 6 500 fast anställda arbetare, vilka avses skola fullgöra cirka 60 procent av hela antalet erforderliga dagsverken. För återstående 40 procent bör anlitas annan landsbygdens arbetskraft.

För närvarande beräknas antalet fast anställda arbetare uppgå till 3 700.

Av dessa utgör cirka 900 innehavare av kronotorp och omkring 1 600 innehavare av skogsjordbruk. Domänverkets arrendeinkomster av kronotorp och skogsjordbruk motsvarar endast en mindre del av dess nybyggnads- och underhållskostnader för dessa fastigheter. Skillnaden mellan kostnaderna och intäkterna representerar följaktligen högst betydande indirekta arbetslöner, som per dagsverke räknat givetvis blir större ju färre de dagsverken är, som erhålles från fastigheternas innehavare. Det ligger därför självfallet i verkets intresse, att innehavarna utför så många dagsverken som möjligt i kronoskogarna. Sociala synpunkter talar därjämte för att där så kan ske verkets egna kronotorpare och arrendatorer i första hand beredes arbete. I direktiv till lokalförvaltningarna har domänstyrelsen därför föreskrivit, att förvaltningarna för att trygga revirens behov av arbetskraft först och främst skall söka förmå kronotorparna och arrendatorerna att öka sina arbetsåtaganden utan att därigenom åsidosätta värden av fastigheterna.

Domänstyrelsen anför vidare.

Domänstyrelsen har sålunda i sin planläggning rörande den fasta arbetskraften utgått från att all arbetskraft, som nu är eller kommer att bli fast anställd, i första hand skall utnyttjas. Någon hänsyn har icke tagits till att skogsjordbruk och kronotorp ur verkets synpunkt är dyrbarare än andra bostadsformer för arbetskraften. Med stöd av riksdagens beslut har styrelsen, trots de avsevärda kostnader detta föranleder, räknat med att skogsjordbruken och kronotorpen skall bestå. Vid planläggningen av utbyggandet utav den fasta arbetskraften har därför ej medtagits sådana trakter (revir eller delar av revir), där redan nu det erforderliga arbetskraftsbehovet kan fyllas genom befintliga torp. Därvid har hänsyn tagits icke blott till de torp, som överförts till kronotorp enligt 1943 års författning och utgör arrendelägenheter inom domänverket, utan även till övriga torp, odlingslägenheter och kolonat, som beräknas kunna med hänsyn till sin belägenhet bli bestående för en ej alltför kort tid.

Under hänvisning till vad sålunda anförts framhåller domänstyrelsen, att de föreslagna lånen icke kommer att medföra något intrång i kronotorparnas intressen.

I detta sammanhang understryker domänstyrelsen, att verkets behov av skogsarbetare enligt styrelsens mening är helt oberoende av hur förvaltningen av skogarna inlemmas i statens övriga verksamhet. En eventuell ändring av företagsformen påverkar därför icke behovet av att vid verket anställa yrkeskickliga fasta arbetare eller att erbjuda dessa anställningsvillkor, som är fullt jämförliga med dem, som bjudes av andra arbetsgivare på det skogliga området. Resultatet av övervägandena inom 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna kommer sålunda icke att föregripas genom den nu föreslagna låneverksamheten.

Utformningen av låneverksamheten. Domänstyrelsens förslag innebär, att lån ur domänfondens driftmedel skall kunna beviljas domänverkets fast anställda arbetare dels för förvärv, uppförande eller förbättring av eget hem (*bostadslån*), dels för bosättning eller komplettering av hemmets inredning (*bosättningslån*). Bostadslån må även beviljas för förvärv av tomt.

Med fast anställd arbetare avses enligt förslaget sådan arbetare, som med domänverket tecknat anställningsavtal, varigenom verket åtagit sig att tillhandahålla arbete visst antal dagar — minst 50 — per anställningsår och arbetaren förbundit sig att utföra detta arbete. Som ytterligare villkor för att erhålla lån föreskrives, att låntagaren skall ha fyllt 21 år samt antingen bo i annan än verket tillhörig fastighet eller avse att med lånemedlens hjälp uppföra eller förvärva eget hem.

Sammanlagt skall enligt förslaget högst 4 000 kronor kunna utlånas till samme arbetare. Härav må högst 2 000 kronor utgå såsom bosättningslån.

Säkerhet för lån skall som regel icke krävas. Om så påfordras, bör det dock åligga låntagare att ställa sådan säkerhet.

Fastighet, för vilkens förvärv, förbättring eller uppförande lån beviljas, skall av låntagaren hållas brandförsäkrad till belopp, som godkännes av vederbörande jägmästare. Även inventarier, som förvärvats med hjälp av bosättningslån, skall brandförsäkras till motsvarande belopp.

Lån skall vara ränte- och amorteringsfritt, så länge låntagaren innehar fast anställning som arbetare vid domänverket och fullgör sina skyldigheter enligt anställningsavtalet. Alltefter storleken av dagsverksskyldigheten skall lånesumman vid slutet av varje anställningsår nedskrivs med visst belopp i enlighet med följande uppställning.

Årligt avskrivningsbelopp vid en åtagen arbetsskyldighet av följande antal arbetsdagar per anställningsår

50—99	100—124	125—149	150—174	175—199	200—224	225—249	minst 250
150	200	250	300	350	400	450	500 kr

I det i uppställningen angivna antalet arbetsdagar inräknas ej semester eller annan ledighet från arbetet.

Om av anledning, varöver låntagaren icke råder, under något anställningsår antalet åtagna arbetsdagar icke fullgöres, skall lånet likväl avskrivas med det belopp, som svarar mot nämnda antal. Såsom giltigt förfall skall anses force majeure, vartill räknas bland annat av huvudorganisation anbefalld strejk eller lockout, samt yrkesskada och sjukdom för en tid intill ett år — vid olycksfall utom arbete i domänverkets tjänst dock först efter särskild prövning — samt militärtjänstgöring, som icke är att hänföra till första tjänstgöring. Föreligger icke något dylikt förfall, skall avskrivning icke ske. Lån må icke beviljas till högre belopp än att det kan avskrivas före utgången av det år, under vilket låntagaren uppnår pensionsålder eller av annan anledning kan förmodas lämna sin anställning. Upphör anställningen, innan lånet tillfullo avskrivits, förfaller resterande del av lånet till betalning sex månader efter upphörandet, såvida ej särskild överenskommelse träffas mellan domänverket och låntagaren om avbetalning under viss period från anställningens upphörande. För fullgörandet av sådan överenskommelse skall låntagaren ställa borgen eller annan säkerhet, som domänverket kan godtaga. Därest anställningen upphör på grund av låntagarens dödsfall eller långvariga sjukdom, skall efter särskild prövning resterande del av skulden kunna avskrivas.

Under vissa förutsättningar föreslås domänverket skola få rätt att uppsäga lånet till betalning helt eller delvis, nämligen om låntagaren genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller utan giltigt förfall underlåtit att fullgöra sitt arbetsåtagande, försummat att erlægga försäkringsavgift eller eljest åsidosatt för försäkringens giltighet stadgade villkor eller om eljest sådana förhållanden inträffar, att låntagaren med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma. Tidpunkten för återbetalningen skall bestämmas av överjägmästaren.

Slutligen föreslås, att låntagare skall senast två år efter lånets beviljande meddela vederbörande jägmästare på vad sätt lånet utnyttjats samt, på anfordran, styrka att det använts på föreskrivet sätt.

Ansökan om lån skall ställas till överjägmästaren men ingivas till jägmästaren i det revir, vid vilket lånesökanden är anställd. På överjägmästaren skall ankomma att avgöra, om lån skall beviljas ävensom att fastställa lånebeloppet. Beträffande bostadslån bör samråd äga rum med länsbostadsnämnden och lantbruksnämnden. Fråga, varom enighet därvid icke kan nås, skall hänskjutas till domänstyrelsen för avgörande i samråd med bostadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen.

Vid avgörandet av låneansökning skall enligt förslaget särskilt beaktas revirets behov av arbetskraft samt lämpligheten av att sökanden erhåller bidrag för att lösa sin bostadsfråga på det sätt, som angives i ansökningen. Vid långivningen skall noggrant tillses, att endast lämpliga arbetare erhåller lån. Sökandes ekonomiska ställning skall icke vara avgörande för möjligheten att få sådant.

Medelsbehovet. Domänstyrelsen väntar, att ett stort antal arbetare, som ämnar taga fast anställning hos domänverket, kommer att omedelbart ansöka om lån, därest dessa utlämnas på ungefär samma villkor, som tillämpas av de större skogsbolagen. Att avbryta långivningen efter endast en kort tid kan enligt styrelsen få mycket besvärliga följder för arbetaranställningen i verket. Låneverksamheten måste därför bedrivas i sådan omfattning, att verket inom några år har i huvudsak kunnat fylla sitt behov av fast arbetskraft. Därefter bör verksamheten endast syfta till att komplettera den fasta skogsarbetarstammen. På grund av vad sålunda anförts hemställer styrelsen, att lån under år 1955 må beviljas intill ett belopp av 3 000 000 kronor.

Yttrandena

Av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över domänstyrelsens förslag, tillstyrker flertalet i princip den föreslagna långivningen eller lämnar densamma utan väsentlig erinran. Helt avstyrkande yttrande har statskontoret avgivit. Ämbetsverket framhåller, att det icke funnit anledning att frångå sin tidigare intagna ståndpunkt i frågan, enligt vilken starka betänkligheter av principiell art möter mot den tilltänkta långivning-

en, som skulle komma att utgöra en direkt komplettering av den redan förefintliga långivningen på förevarande område (egnahemslån och statliga bosättningslån). Vidare avstyrker *fullmäktige i riksbanken*, som upptagit endast bosättningslånen till behandling, att det vid sidan av den statliga bosättningslåneverksamhet, som omhänderhas av riksbanken, skulle tillkomma en särskild form av bosättningslån för domänverkets skogsarbetare. Dylika lån skulle enligt fullmäktige innebära en förtäckt löneökning för en del av de anställda. Att tillämpa de båda typerna av bosättningslån vid sidan av varandra anser fullmäktige icke kunna ifrågakomma. Om förslaget i den delen bifölles, måste konsekvensen bli, att skogsarbetare, som erhållit bosättningslån från domänverket, icke skulle kunna erhålla vanligt statligt bosättningslån. Om han redan erhållit sistnämnda slags lån, skulle det tillses, att den del av lånet från domänverket, som avsåg bosättning, i första hand skulle användas för återbetalning till riksbanken av det först erhållna lånet.

Beträffande det av jordbruksutskottet berörda spörsmålet, huruvida den ifrågasatta långivningen skulle komma att påverka omfattningen av kronotorparnas arbetsåtaganden, anser *statskontoret*, att man icke torde kunna bortse från att så blir fallet. Ämbetsverket anmärker vidare, att det i domänstyrelsens framställning icke redogjorts för de följder ett bifall till förslaget skulle medföra för de 1 200 fast anställda arbetare, som ej är kronotorpare eller skogsjordbrukare.

Nu berörda frågor behandlas utförligare av 1948 års *kronolägenhetsutredning*, som framhåller, att den är medveten om att det kan vara av intresse för domänstyrelsen att, i syfte att på lång sikt trygga tillgången på arbetskraft, kunna erbjuda skogsarbetare bidrag till uppförande av egnahem och att ett sådant system även skulle ställa sig billigare för domänverket än de hittillsvarande upplåtelseerna av kronotorp eller liknande lägenheter och sannolikt i många fall vara att förorda ur domänverkets synpunkter. Utredningen anser emellertid, att en jämförelse mellan de båda systemen bör göras ej enbart med hänsyn till domänverkets intressen. Ur allmänna bosättnings- och bebyggelsesynpunkter kan olika synpunkter läggas på dessa frågor utan att något generellt förord kan givas åt det ena eller andra systemet. Valet torde få göras efter en avvägning mellan de synpunkter, som gör sig gällande under olika förhållanden, varvid det ej minst kan bli den enskilde skogsarbetarens syn på saken, som påverkar valet. Utredningen anför vidare.

Det är särskilt två faktorer, som kan göra en skogsarbetare benägen att föredraga alternativet med kronotorp framför egnahem. Dels kan han och hustrun ha intresse av att sköta ett mindre jordbruk vid sidan av mannens skogsarbete. Sålunda kan det ligga nära till hands för hustrun att på detta sätt bidra till familjens försörjning, så mycket mer som hennes arbete underlättas genom elektrifiering, vatten och avlopp och annan mekanisering. Dels ger jordbruket en viss garanti för försörjning även vid tider av brist på arbetstillfällen — de må vara föranledda av minskade avsättningsmöjligheter eller av en naturlig växling i fråga om skogsarbetets bedrivande — och

likaledes vid sjukdom för mannen, eljest minskad arbetsförmåga o. dyl. Erfarenheterna av senare års brist på arbetskraft bör ej leda till att man bortser från att det på nytt kan inträda en situation av köparens marknad i fråga om arbetskraft. Den, som då är bunden vid ett eget hem på en ort med odifferentierat näringsliv, kan komma i ett särskilt utsatt läge. I detta sammanhang vill utredningen fästa uppmärksamheten på att, även i fall då anställning sker för så pass lång tid som tio år, risk finnes för arbetaren att efter denna tid stå utan arbete, särskilt om det då råder lågkonjunktur eller han lämnat sina mest arbetsföra år bakom sig.

Utredningen framhåller därjämte, att det ansvar, som domänverket bör ha gentemot årsanställda arbetare, ej bör undanskymmas, att arbete också måste beredas innehavare av kronolägenheter av olika slag. Årsanställning och därmed förknippad hjälp till bostadsanskaffning bör under inga förhållanden få gå ut över arbetstillfällena för lägenhetshavare. Huruvida det är behöfligt att med tanke härpå, såsom domänstyrelsen ifrågasatt, generellt för hela revir bestämma, om årsanställning skall förekomma eller ej, säger sig utredningen ha svårt att bedöma. Utredningen fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på att det vid sidan av kronans lägenheter även finnes andra mindre jordbruk, vilkas ägare för sin försörjning är beroende av arbete inom storskogsbruket, samt framhåller, att icke heller i andra avseenden än i fråga om arbetstillfällen domänverkets intresse för egnahemsanskaffning åt årsanställda bör få leda till att innehavare av kronolägenheter blir sämre tillgodosedda, exempelvis då det gäller förbättring av byggnadsbeståndet på kronolägenheterna, det må gälla kronotorp eller äldre lägenheter.

Utredningen säger sig emellertid med vad nu anförts icke ha velat nedvärdera betydelsen av att domänverket, liksom överhuvudtaget storskogsbruket, strävar efter att trygga och rationalisera arbetsförhållandena på landsbygden och att på detta sätt medverka till befolkningens trivsel. Emellertid framhålles, att låneverksamheten kommer att ställa domänverket inför svåra avvägningsfrågor icke blott ur skogs- och arbetskraftssynpunkter utan även med hänsyn till bosättnings- och jordbruksspörsmål samt sociala synpunkter. Utredningen understryker därför vikten av att verket samarbetar med kommunala och andra lokala organ samt ifrågasätter, om icke verkets organisation i mån av behov bör kompletteras med hänsyn härtill. Utredningen tillägger, att man, även om man räknar med att domänverket skall vara berett att också i tider med avsättningssvårigheter sysselsätta både kronotorpare, andra av skogsarbete beroende jordbrukare och årsanställda arbetare — och för de senare även förlänga utgående anställningsavtal — vid förläggningen av egnahemmen bör iakttaga, att möjligheter icke alldeles saknas för ägarna att erhålla annan sysselsättning.

Av de tillstyrkande remissinstanserna framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen*, att det från arbetsmarknadspolitisk synpunkt är angeläget att åstadkomma största möjliga stabilitet på skogsbrukets arbetsmarknad och att en sådan utveckling främjas av att arbetskraften i ökad utsträckning erhåller fast anställning. Emellertid har det i många fall visat sig vara svårt att till-

godose behovet av fast anställd arbetskraft. För att domänverket skall kunna hävda sig i konkurrensen om arbetskraften, är det därför enligt arbetsmarknadsstyrelsen angeläget, att verket liksom många företag inom det enskilda storskogsbruket kan erbjuda sina fasta arbetare bostadslån och bostättningslån. Liknande synpunkter lägger *lantbruksstyrelsen* och *riksräkenskapsverket* till grund för sina tillstyrkanden. *Bostadsstyrelsen* framhåller, att den remitterade framställningen tillkommit under samråd med bostadsstyrelsen och att den icke har något att tillägga utan tillstyrker förslaget.

Statens avtalsnämnd förklarar sig icke ha något att erinra mot bifall till framställningen under förutsättning, att anställningsavtalen för arbetarna i stort sett icke innehåller för domänverket mer tyngande bestämmelser än de, som förekommer i de enskilda skogsbolagens motsvarande formulär samt att vad i avtalen stadgas angående pensionsrätt och om tillgodoräknande av anställning för pension överensstämmer med gällande bestämmelser. *Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* framhåller, att om domänstyrelsen skall få tillfälle att till verket knyta den fasta arbetskraft, som numera allmänt anses nödig för ett rationellt skogsbruks bedrivande, bör den erhålla samma möjligheter som de enskilda bolagen att lämna vissa bostadsförmåner åt sina arbetare. Förbundet tillägger, att åtgärderna enligt dess mening icke kommer att försämra kronotorparens och kolonisters hittillsvarande ställning.

Mot de av domänstyrelsen föreslagna riktlinjerna för långivningen har en del remissinstanser gjort vissa erinringar. Sålunda ifrågasätter *arbetsmarknadsstyrelsen*, om det är lämpligt att kräva personligt anställningsavtal med de fast anställda skogsarbetarna. Erfarenheterna av personliga anställningsavtal har nämligen inom det enskilda skogsbruket icke varit enbart positiva. Rekryteringen av fasta skogsarbetare har sålunda i vissa fall försvårats på grund av ovilja mot personliga kontrakt, och flera enskilda skogsföretag ger fast anställning utan att personligt avtal upprättas. Enligt arbetsmarknadsstyrelsen bör det vara tillräckligt, att de villkor, som förknippas med lånen, preciseras i lånehandlingen.

1948 års kronolägenhetsutredning säger sig ej ha kunnat utläsa, huruvida lån även skall kunna lämnas till bostad på jordbrukslägenhet, om ägaren åtager sig förutsatt antal arbetsdagar, eller till övertagande av äldre bostadshus, samt påpekar, att det ej heller synes framgå, huruvida storleken av lån skall påverkas av omfattningen av den arbetsskyldighet, vederbörande påtager sig. Utredningen har framhållit, att den särskilt uppmärksammat, att lån skall kunna förklaras vara förfallet till omedelbar betalning, om låntagaren utan giltigt förfall icke fullgör sitt arbetsåtagande, samt att låntagare, som önskar sälja sin fastighet, har att hembjuda domänverket denna för en summa som av annan bjudes.

Statskontoret har — därest låneverksamheten skulle komma till stånd — funnit anledning till ett flertal ändringsförslag och påpekanden. Sålunda framhåller ämbetsverket att i anslutning till bestämmelserna i semesterlagen om det antal dagar för kalendermånad, under vilka arbete skall ha utförts

för arbetsgivarens räkning (7 §), minst 175 dagsverken för anställningsår synes böra uppställas som förutsättning för lånens erhållande. Ämbetsverket påpekar, att den omständigheten, att icke mindre än tre centrala ämbetsverk kan komma att handlägga lånefrågorna, är ägnad att tynga bestyret med låneverksamheten.

Statskontoret håller vidare före att säkerhet för lånen i regel bör krävas samt att dessa bör förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, vilken fastställs av Kungl. Maj:t (jfr 7 § kung. 1946: 570 om statliga bosättningslån). I detta sammanhang förordar statskontoret, att lånen i sin helhet skall erhålla formen av bostadslån, dock med medgivande för låntagare att av lånebeloppet disponera visst belopp för bosättning eller komplettering av hemmens inredning. Detta skulle möjliggöra, att den ställda säkerheten, som väl i de flesta fall torde utgöras av fastighetsinteckningar, skulle komma att omfatta hela lånesumman. Särskild bestämmelse rörande brandförsäkring av inventarier, förvärvade med hjälp av bostadslån, erfordras icke i så fall. Ämbetsverket påpekar vidare, att föreskrifterna att låntagaren skall vara befriad från skyldighet att återbetala lånfångna medel, så länge han är anställd som fast arbetare vid domänverket och fullgör sina skyldigheter, icke synes stå i god överensstämmelse med stadgandet om nedskrivning av lånesumman. Lämpligare synes vara, att låntagaren befrias från skyldighet att återbetala resterande del av lånet så länge anställningsavtalet varar. Vidare fästes uppmärksamheten på att de föreslagna årliga avskrivningsbeloppen torde vara att hänföra till sådan inkomst, för vilken inkomstskatt i vanlig ordning skall erläggas.

Statskontoret ifrågasätter därjämte, om av huvudorganisationen anbefalld strejk bör betraktas såsom giltigt förfall. Statskontoret säger sig också utgå ifrån att med bestämmelsen om att såsom giltigt förfall skall räknas yrkeskada och sjukdom för en tid intill ett år avsetts den sammanlagda tidslängden under hela låneperioden, varför en komplettering av bestämmelsen bör ske.

Den tid av två år, inom vilken låntagaren är skyldig att redovisa hur lånet använts, bör enligt ämbetsverket uppenbarligen förkortas. Slutligen framhålls, att vid indrivning av ett lån jämväl kostnaderna för lånets indrivning bör ersättas av låntagaren.

Medelsbehovet har berörts av ett par remissinstanser. *Statskontoret* framhåller sålunda, att ämbetsverket svårligen kan föreställa sig, att det med rådande knapphet på arbetskraft och material är möjligt igångsätta enskilt bostadsbyggande inom skogsbruket i sådan utsträckning, att en medelsanvisning av den storlek domänstyrelsen föreslagit kan vara påkallad. I likhet med vad som yrkats i motionerna vid föregående års riksdag anser statskontoret att tills vidare ett belopp av högst 500 000 kronor bör ställas till förfogande för ändamålet. *Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* säger sig däremot anse, att 500 000 kronor för kommande budgetår icke är tillfyllest för att med hänsyn till verkets storleksordning såsom skogsarbetsgivare kunna på ett effektivt sätt lösa de fasta skogsarbetarnas bostadsfråga. För-

bundet tillstyrker därför, att det av domänstyrelsen föreslagna beloppet, 3 000 000 kronor, skall ställas till förfogande för ändamålet.

Riksräkenskapsverket har i yttrande den 27 oktober 1954 framhållit, att det — när det av domänstyrelsen begärda bemyndigandet lämnas — bör förklaras, att lånen skall utbetalas med anlitande av domänverkets drifts-inkomster, varigenom de kommer att till hela sitt belopp omedelbart avskrivas. En sådan åtgärd är motiverad med hänsyn till att lånen som regel icke skall återbetalas. Om så anses erforderligt för kontrollen och för bevakningen av belopp, som skall återbetalas, kan lånen likväl enligt riksräkenskapsverket upptagas bland domänverkets tillgångar genom att de utbetalade beloppen omföringsvis belastas ett lånekonto och gottskrives ett avskrivningskonto.

Departementschefen

Såsom framgår av det anförda har domänstyrelsen hemställt om bemyndigande att bevilja fast anställda arbetare bostadslån och bosättningslån. Syftet härmed är, att styrelsen skall beredas bättre möjligheter att trygga sitt behov av stadigvarande arbetskraft.

Den av styrelsen väckta frågan har behandlats redan i tidigare sammanhang. Sålunda anförde riksdagens jordbruksutskott vid 1954 års riksdag (JoU 46), att det var synnerligen angeläget, att domänverket fick möjlighet att i konkurrens med det enskilda storskogsbruket ordna sitt arbetskraftsproblem. Emellertid förelåg enligt utskottet flera omständigheter, som borde närmare undersökas, innan åtgärder av den utav styrelsen angivna innebörden övervägdes. Därvid nämndes särskilt, att garantier borde föreligga för att den ifrågasatta låneverksamheten icke skulle försätta kronotorparna i sämre läge. Vidare borde klarläggas, att verksamheten icke föregrep den pågående utredningen rörande de statliga företagsformerna liksom även vilka verkningar den kunde få för bostadsplaneringen på landsbygden.

Den utredning, som ligger till grund för domänstyrelsens nu framlagda förslag, ger vid handen att av domänverkets cirka 3 700 fast anställda arbetare omkring 900 utgöres av kronotorpare och i runt tal 1 600 av innehavare utav skogsjordbruk. Emellertid har verket behov av att avsevärt öka sin stam av fast arbetskraft. Systemet med upplåtelse av kronotorp och skogsjordbruk anses icke vara tillfyllest och utgör dessutom en relativt kostsam form för anskaffande av sådan arbetskraft. Vid planläggningen av arbetskraftsförsörjningen för framtiden har styrelsen dock räknat med att detta system skall bestå. För sådana revir eller delar av revir, inom vilka det erforderliga behovet av arbetskraft kan fyllas med anlitande av nu befintliga torp, odlingslägenheter och kolonat, kommer således den avsedda låneverksamheten att sakna betydelse. Dessa har därför icke medtagits vid planläggningen. Kronotorparnas och skogsjordbrukarnas ställning avses således icke skola röna inverkan av nämnda verksamhet.

Vid nu angivna förhållanden torde hänsyn till innehavarna av kronotorp och skogsjordbruk icke i och för sig böra lägga hinder i vägen för en begränsad låneverksamhet. Ej heller synes sambandet med bostadsbebyggelsen på landsbygden medföra svårigheter, eftersom det enligt förslaget förutsättes, att vid lånens utlämnande samråd skall ske med bostads- och lantbruksnämnderna. Det må härvid för övrigt erinras om att förslaget tillkommit i samverkan med bostadsstyrelsen. Något föregripande av resultatet utav den pågående utredningen om de statliga företagsformerna torde låneverksamheten icke heller innebära.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag mig kunna förorda, att styrelsen erhåller möjlighet att liksom de större skogsbolagen trygga sitt behov av fast anställd arbetskraft genom utlämnande av lån för bostadsändamål. Jag vill emellertid därvid understryka vikten av att, såsom styrelsen uttalat, arbetskraftsbehovet i första hand fylles med anlåtande av kronotorpare, skogsjordbrukare och därmed jämställda.

Beträffande den närmare utformningen av låneverksamheten kan jag icke tillstyrka, att bosättningslån skall kunna beviljas. Endast bostadslån bör alltså få lämnas. Sådant lån bör, såsom domänstyrelsen föreslagit, utgå med högst 4 000 kronor samt löpa utan ränta. Däremot anser jag i motsats till styrelsen, att säkerhet i form av in-teckning regelmässigt skall krävas, dock att Kungl. Maj:t bör äga rätt att medgiva undantag härifrån.

Eftersom lånen skall tjäna till att trygga domänverkets behov av fast anställd arbetskraft, är det angeläget, att arbetsåtagandena blir av sådan omfattning, att det avsedda syftet nås. Ur denna synpunkt torde det föreslagna minimiåtagandet — 50 dagsverken per anställningsår — knappast kunna anses tillräckligt. För min del finner jag mig därför böra föreslå, att ett minimiåtagande av 100 dagsverken per anställningsår skall krävas. Jag utgår vidare ifrån att det årliga antalet dagsverken normalt kommer att ligga högre än angivna minimum.

Mot de föreslagna normerna för avskrivning av lånen har jag ingen annan erinran än vad som följer av vad jag nyss anförde beträffande vilket arbetsåtagande som minst bör fordras. Avskrivning bör alltså ske med 200 kronor årligen vid ett arbetsåtagande av 100—124 dagar per anställningsår upp till 500 kronor vid minst 250 dagar årligen.

I övrigt torde det få ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, på domänstyrelsen att meddela närmare bestämmelser angående låneverksamheten.

Vad slutligen angår frågan om låneverksamhetens omfattning, kan jag med hänsyn till nödvändigheten att i nuvarande läge begränsa investeringsverksamheten icke tillstyrka, att medel skall ställas till förfogande i den utsträckning, domänstyrelsen begärt. Därvid bör enligt min mening även beaktas, att en alltför vidsträckt långivning skulle kunna få en ogynnsam inverkan på kronotorparnas och skogsjordbrukarnas arbetsmöjligheter. Detta bör, såsom jag redan förut understrukt, givetvis undvikas. Med hänsyn till

det anförda har jag funnit mig böra stanna vid att föreslå, att högst 1 000 000 kronor skall under år 1955 få disponeras för ändamålet. Såsom riksräkenskapsverket framhållit bör därvid anlitas domänverkets driftsinkomster.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att av domänverkets driftsinkomster må under år 1955 disponeras ett belopp av högst 1 000 000 kronor för bostadslån till fast anställda skogsarbetare i enlighet med de grunder, som angivits i det föregående.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Malte Olsson